ಡಾ|| ಎಚ್.ಎಸ್. ಉಪಾರಾಣಿ

ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿ – ಒಂದು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ

ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನೀರಾವರಿ ಪದ್ಧತಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಂದು ಭಾರತದ ಶೇ 47ರಷ್ಟು ಭೂಮಿ ಮಾತ್ರ ಸಾಗುವಳಿಗೆಗೊಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಶೇ 27ರಷ್ಟು ಭಾಗಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯ ವಿದೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹೇರಳ ಜಲಸಂಪತ್ತಿದ್ದರೂ ಶೇ. 34ರಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ನೀರಾವರಿ ಮೂಲಕ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳ ಲಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅಂದಾಗ ಉಳಿದ ಶೇ. 66 ರಷ್ಟು ನೀರು ವ್ಯರ್ಥ ವಾಗುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಪ್ರಸ್ತುತ ದಿನಗಳಲ್ಲೇ ನೀರಾವರಿ ಸ್ಥಿತಿ ಹೀಗೆಂದಾದರೆ, ಇತಿಹಾಸದ ಪುಟಗಳನ್ನು ತಿರುವಿ ಹಾಕಿದಾಗ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳು ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 300 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಹೊಯ್ಸಳರು ನೀರಾವರಿಗೆ ನೀಡಿದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಅದ ರಲ್ಲೂ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಈ ಲೇಖನ ದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭೌಗೋಳಿಕ ಅಂಶಗಳು ವ್ಯವಸಾಯದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ. ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜ್ಯದ ಬಹುಭಾಗವು ಮಲೆನಾಡು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ಒಳ ಗೊಂಡಿತ್ತು. ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಮತ್ತು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನೊಳ ಗೊಂಡಿರುವ ಮಲೆ ನಾಡು ಕೆಂಪು, ಕಪ್ಪು, ಕಂದು ಬಣ್ಣದ ಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿಯಾಗಿದ್ದು, ವನಸಿರಿಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರೂ ಅದು ಅಲ್ಪಾ ವಧಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾದುದ್ದರಿಂದ ಇಂದಿಗೂ ನೀರಾವ ರಿಯ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಬೆಂಗಳೂರು, ಕೋಲಾರ, ಮಂಡ್ಯ, ತುಮಕೂರು ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವ ಭಾಗಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಮೈದಾನ ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ಪ್ರಸ್ಥ ಭೂಮಿ ಎನಿಸಿದ್ದು ಕೆಂಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಕಪ್ಪು ಹಾಗು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕೆಂಪು ಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿಯಾಗಿದೆ. ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ತುಂಗಭದ್ರಾ, ಕಾವೇರಿ, ಕಪಿಲಾ, ಯಗಚಿ, ಹೇಮಾವತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ನದಿಗಳ ನೀರು ಲಭ್ಯ ವಿದ್ದರೂ, ಅವು ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತುಂಬಿ ಹರಿ ಯುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಅಂದು ನದಿಗೆ ಅಣೆ ಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟುವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರ ವಿಶೇಷ ಗಮನ ಕೊಡದೆ ಕಡಿಮೆ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲು ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಂಡಿತ್ತು. ಅದೇ ಇಂದಿನ ಕಿರಿಯ ಯೋಜನೆಯಡಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿ.

ಮಧ್ಯಕಾಲಿನ ಯುಗದ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಶಾಸನಗಳೇ ಪ್ರಮುಖ ಆಧಾರ. ಹೊಯ್ಸಳರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆ, ದೊಣೆ ಕಟ್ಟೆ, ಸಮುದ್ರ, ಎಂಬ ಪದಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಹದಿಮೂ ರನೇ ಶತಮಾನದ "ರಟ್ಟಮತ" ಕೃತಿ ಕೃಷಿಕರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದ್ದಾಗಿದೆ. ಕೆರೆ, ತೊರೆ, ಬಾವಿ ಮತ್ತು ಕೊಳಗಳು ನೀರಾವರಿಯ ಮೂಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. "ಕೆರೆಯಂ ಕಂಡು ಕಳವೆಯಂ ಬಿತ್ತುವಂತೆ" ಎಂಬು ದಾಗಿ ನಯನೇನನು ಧರ್ಮಾ ಮೃತದಲ್ಲಿ ಕೆರೆಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಉದ್ದರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಸಮಾಜದ ಬೆನ್ನಲುಬಿನಂತಿರುವ ರೈತರಿಗೆ ನೀರಾ ವರಿ ಸೌಕರ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಪುಣ್ಯ ಕಾರ್ಯ ವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗಾಗಿ ಖಾಸಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಗಳು, ಗ್ರಾಮದ ಮಹಾಜನರು ಸರ್ಕಾರದೊಡನೆ ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಖರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹರದ ಗೌಡನೆಂಬು ವನು ಕುರುಕ್ಕೆ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹರದ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯವೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು[1]. ಅರಸೀಕೆರೆಯ ಮಹಾ ಜನರು ನವಿಲುದೊಣೆಗೆ ತೂಬನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಭೂ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದರು[2]. ಹಿರಿಯ ದಂಡನಾಯಕ ಗಂಗಪ್ಪಯ್ಯ ಕನ್ನೇಗಾಲ ಕದನದಲ್ಲಿ ಜಯಗಳಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಗಂಗಸಮುದ್ರ ಕಟ್ಟಿಸಿ ದೇವರಿಗೆ ದತ್ತಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು[3]. ಶ್ರೀಕರಣಾಧಿಕಾರಿ ವಿಶ್ವನಾಥನು ನಿರಗುಂದ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ವೀರನರಸಿಂಹಪುರ ಅಗ್ರಹಾರ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಕೆರೆಗ ಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ[4]. ಮಹಾ ಪ್ರಧಾನ ಕೇಶಿರಾಜ ಚಮು ಪತಿಯ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೇಶವಪುರ ಅಗ್ರಾಹರದ ಜೊತೆಗೆ ಕೇಶವ ಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಸಮುದ್ರ

ಕೆರೆಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದವು[5]. ಮಾದಿಗಿ ದೇವದಂಡ ನಾಯಕರು ತಮ್ಮ ಪತ್ನಿ ಮಾಯಿ ದೇವಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮಹಾಸಮುದ್ರ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದರು[6]. ಇದರಿಂದ ಅಗ್ರಹಾರ, ದೇವಾಲಯ ಹಾಗೂ ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಧಾರ್ಮಿಕ ತಳಹದಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿತ್ತೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ.

ಅಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ತಗುಲುತ್ತಿದ್ದ ವೆಚ್ಚದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಇದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ತುಮಕೂರು ಶಾಸನದ[7] ಪ್ರಕಾರ ಎರಡನೇ ಬಲ್ಲಾಳನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೊನ್ನಮಾರಗೌಡನೆಂಬುವನು ತಮ ತಾಯಿ ಮಾಯಕ್ಕನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮಾಚಸಮುದ್ರ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದರೆಂದು 1314ರ ಶಿಲಾ ಶಾಸನದಿಂದ[8] ಗೋತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಬೇಲೂರು[9] ಶಾಸನವು 20 ಪೊನ್‌ಗೆ ಕೆರೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರ ಬಗ್ಗೆ ಬೆಳಕನ್ನು ಚೆಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ತಗುಲುತ್ತಿದ್ದ ವೆಚ್ಚದಿಂದ ಅವುಗಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವನ್ನು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಬಹುದು. ಅದರಂತೆ ಸಣ್ಣ ಹಾಗೂ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ 'ಕಿರಿಯ ಕೆರೆ' ಮತ್ತು 'ಪಿರಿಯ ಕೆರೆ' ಎಂದು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿವೆ.

ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಮೊತ್ತ ಹಾಗೂ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವನ್ನೇನೋ ತಿಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದ ಬಗೆ ಹೇಗೆಂಬುದು ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಚಿತ್ರಣವಿಲ್ಲ. 'ಕಾಡಂ ಕಡಿದು, ಕೆರೆಯಂ ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಊರು ಮಾಡಿದರು', ಎಂದು ಶಾಸನಗಳು[10] ತಿಳಿಸುತ್ತವಷ್ಟೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಕೆರೆಗೆ 'ಊರೊಂಬ ಕೆರೆ'[11]ಗಳಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಕುಡಿನೀರಕೆರೆ[12] ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವು ದನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತೇವೆ. ನೀರಾವರಿ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ತೂಬು, ಕೋಡಿ, ನೀರೊತ್ತು ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆ ಗಳಿದ್ದವೆಂದು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ, ದಾನ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಲು ಮುಂದೆ ಬಂದವರಿಗೆ ದಾನದತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸೀಯಣ್ಣನೆಂಬುವನು ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಯೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಪೆರಿಯನಾಡಿನ ನಿವಾಸಿಗಳು ಅತನಿಗೆ 6 ಖಂಡುಗ ಗದ್ದೆಯನ್ನು 'ಕಟ್ಟು ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ' ನೀಡಿದ್ದರು[13]. ಓರ್ವ ಎಕ್ಕಲಶೆಟ್ಟಿ ಎಕ್ಕಸಮುದ್ರ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ 40 ಕಂಬ ಜಮೀನನ್ನು ಆತ 'ಕೆರೆಕೊಡುಗೆ' ಯಾಗಿ ಪಡೆದಿದ್ದ[14] ಬೊಮ್ಮೆಯ್ಯ ಎಂಬ ಮಹನೀಯ ಕೆರೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣದ ತೂಬನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಕೆರೆಯ ಸಮೀಪ ಒಂದು ಸಲಗೆ 10 ಖಂಡುಗ ಗದ್ದೆಯನ್ನು ಆತನ ' ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು[15].

ಇನ್ನು ಕೆರೆ ಕಟ್ಟುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಪಂಗಡ ನಿರತವಾಗಿದ್ದಿತೇ ಎಂಬ ಕುತೂಹಲ ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾಡುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವಲ್ಲಿ ಬೇಳೂರು ಶಾಸನ[16] ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಅರಸೀಕೆರೆಯ ಜಗತೀಶ್ವರರು ಕೆರೆ ಹಾಗೂ ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ಜೊತೆಗೆ ದಾನದತ್ತಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕೆರೆಯ ನಿರ್ಮಾಣದಷ್ಟೆ ಅಗತ್ಯ, ಅದರ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ದುರಸ್ತಿ. ಕೆಲೆಯ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸದಿರುವುದು ಪಾಪವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಹಣವನ್ನು ದಾನ ದತ್ತಿರೂಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸರ್ಕಾರಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂ ಹಾಗೂ ಖಾಸಗೀ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಇದರತ್ತ ಗಮನ ಹರಿಸಿದ್ದರು. ಚೆನ್ನರಾಯ ಪಟ್ಟಣ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[17], ಉದ್ಭವ ವಿಶ್ವನಾಥಪುರದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪಂಚಿಕೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ದತ್ತಿ ಬಿಟ್ಟರೆಂದು ಕೆರೆ ಕಾಲುವೆ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಅದು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಬಿತ್ತುವಟ್ಟ' ಎಂಬ ದತ್ತಿಯನ್ನು ಕೆರೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆಂದೇ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮಹಾಸಾಮಂತ ಗಂಧರಾಧಿತ್ಯನು ಮಂಜೇಶ್ವರ ದೇವರ ಕೆರೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ 5 ಗುಳ ಗದ್ದೆಯನ್ನು ಬಿತ್ತು ವಟ್ಟವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು.[18] ಸಮಸ್ತ ಜಗಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೆರೆಗೆ ಮದುವೆಯ ಹಂದರದ ಹಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆಂದು ಅರಸೀಕೆರೆ ಶಾಸನ[19] ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಾಳ ದೇವನು ವಿಷ್ಣು ಸಮುದ್ರ ಕೆರೆಗೆ 200 ಗದ್ಯಾಣ ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಬಡ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬೇಳೆ 30 ಗದ್ಯಾಣವನ್ನು ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ಕೆರೆ, ತೂಬು, ಮತ್ತು ಕಾಲುವೆಗೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸಬೇಕಿತ್ತೆಂದು ಕಡೂರು ಶಾಸನದಿಂದ[20] ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ,. ಕುರುವಂಕ ನಾಡಿನ ಹೊಳೆಯ ಸುಂಕ 64 ಗದ್ಯಾಣವನ್ನು ತೊಂಡನೂರಿನ

ಹರಪಿನ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ರಿಪೇರಿ ಮಾಡಿಸಲು ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು[21], ಕೆರೆಗಳ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೂಡುವ ಬಂಡಿಗೆ ಆಳುಗಳ ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕೂ ಭೂದಾನ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ನಾಗಮಂಗಲ ಶಾಸನ[22] ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಹಳೆಯ ಕೆರೆಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲೆಂದು 120 ಗದ್ಯಾಣ ದಾನ ನೀಡಿದ್ದನೆಂದು 1223ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[23] ದಾಖಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಕೆರೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ದಾನ ಕೊಡುವುದು ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಜನ ತಿಳಿದಿದ್ದರೆಂಬ ಅಂಶ ಮೇಲಿನ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ದುರಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯ ಇಂದಿನಷ್ಟೆ ಮಂದಗಿತಿಯಿಂದ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬಹಳ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ದುರಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಮುಂದೆ ಬರುವವರಿಗೆ ದಾನ ದತ್ತಿ ನೀಡಿ ಉತ್ತೇಜಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದ ಪುಲಿಯೂರು ನಾಡಿನ ಕರಿಕೆರೆ ದುರಸ್ತಿಗೊಳಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಊರ ನಿವಾಸಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಿಂಗೇಯ ದಂಡನಾಯಕರು ಆತನಿಗೆ 'ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ' ಭೂಮಿಯನ್ನಿತ್ತಿದ್ದರು[24] ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಗುಣಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕೋಸ ಮಾರಪ್ಪನ್ ಎಂಬುವವನು ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಕರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಒಡೆದು ಹೋಗಿದ್ದ ಕೆರೆಯನ್ನು ಊರ್ಜಿತಗೊಳಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಆತನಿಗೆ ಕಂದಾಯರಹಿತ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು[25].

ಸರ್ಕಾರವೂ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲು ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆಯನ್ನೇರಿಸುವ ನೀತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿತ್ತು. ಅಂದು ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ, ಆದಾಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಗತಿಪರ ನೀತ್ರಿಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಮೇಲಿನ ನೀತಿಯಿಂದಾಗಿ ಸರ್ಕಾರದ ಆದಾಯವೂ ಕ್ರಮೇಣ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು. ಜೊತೆಗೆ ನೀರಾವರಿ ಸೌಕರ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದವು. ಬೇಲೂರು ಶಾಸನದ[26] ಪ್ರಕಾರ ವೀರಯ್ಯ ದಂಡನಾಯಕ ನೀರಾವರಿ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ರುದ್ರಸಮುದ್ರ, ಗಂಗಸಮುದ್ರ, ಅಚ್ಚುತಸಮುದ್ರ ಮತ್ತು ವೀರಸಮುದ್ರ, ಕೆರೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಅಂತಹ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದವರಿಗೆ 12 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ತೆರೆಗೆ ಮಾನ್ಯವೆಂದು, ನಮತರ 10 ಸಲಗೆ ಭತ್ತದ ಭೂಮಿ ಮಾನ್ಯವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದ, ಇನ್ನು ನೀರಾವರಿ ತೆರಿಗೆ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ 'ನೀರುವಣ', 'ನೀರುಕುಲ', 'ನೀರುಸಂದಿ' ಎಂಬ ಪದಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ, ನಾಗಮಂಗಲ ಶಾಸನವೊಂದು[27] ಖಂಡುಗಕ್ಕೆ 4 ಹಣಗಳ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ತೆರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಿತ್ತೆಮದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ದಶವಂದಂ ಅಥವಾ ಹತ್ತನೇ ಒಂದು ಭಾಗ ನೀರಾವರಿ ತೆರೆಗೆ ಕೊಡಬೇಕಿತ್ತೆಂದು ಶಾಸನವೊಂದು[27ಎ] ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಂದು ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸುವ ಪರಿಪಾಠವಿತ್ತೆಂಬುದು ಕೆರೆಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಚಾರಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಮೂರನೇ ನರಸಿಂಹನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುರುಷೋತ್ತಮ ದೇವ ಮತ್ತು ನಂಬಿಪಳ್ಳೆಯರು ಪದ್ಮನಾಭಪುರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ದಾನ[28] ಶಾಸನದ ಕ್ರಮ ಹೀಗಿತ್ತು. : "ಆ ಕೇಶದ ದೇವರ ದಾನದ ವೂರ ಕಾಡಿನಗದ್ದೆ ಬೆದ್ದಲೊಳಗಾದ ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ತೆಂಗು ಕವುಂಗು ಮುಖ್ಯವಾದ ಸಮಸ್ತಸ್ಥಾವರವಹ ಫಲಪುಷ್ಪಂಗಳನ್ನೂ ಯುಕ್ಕಿಕೊಂಡು ಕೆರೆವಾ ಕಟ್ಟಕೊಮಡು ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡು ಸಂತಾನಗಾಮಿಯಾಗಿ ಭೋಗಿಸವರು" ಎಂದು. ಹಾಗೆಯೇ ತರೀಕೆರೆ ಶಾಸನವು[29] ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ಕಾಲವೆ ಕಟ್ಟಿಸಿ ತೋಟ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ..

ನೀರಗಂಟಿ ಮತ್ತು ತೋಟಿಗಳು ಸಾಗುವಳಿ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅವರು ನೇಮಕಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ಸೇವೆಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರಂತೆ ತೋಟಿಗಳ ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕೆ 30 ಕೊಳಗ ಗದ್ದೆ ಬಿಡಲಾಗಿತ್ತೆಂದು 1250ರ ಅರಕಲಗೂಡು ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಿದುದರಿಂದ ಹೊಯ್ಸಳರು ಕೇವಲ ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ನಿಡಿದ್ದರೆಂದಲ್ಲ. ಬಾವಿ ಮತ್ತು ಕಾಲವೆಗಳು ನೀರಾವರಿಯ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಿದ್ದವು ಬಾವಿ, ತೋಟದ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲುವೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಗಚಿ ಕಾಲುವೆ[30] ಬಾಸಿಪೂರ ಕಾಲವೆ ಬಾಗೆವೂರ ಕಾಲುವೆ [31]ಗಳ ಬಗ್ಗೆ ದಾಖಲೆಗಳಿವೆಯಷ್ಟೆ. ಅಂದು ಕೆರೆಗಳ ಮೂಲಕ ನೀರನ್ನು ಹಾಯಿಸುವುದು ಬಳಕೆಯಲ್ಲದ್ದಷ್ಟು

ನದಿಕಾಲುವೆಗಳ ಮೂಲಕವಿರಲಿಲ್ಲ. ನದಿಗೆ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟುವುದು ಜನರ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಒಗ್ಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭೌಗೋಳಿ ಕಾಂಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜ್ಯವು ಕೆರೆ ನೀರಾವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವ ನೀಡಿತ್ತು. ಹಳೆ ಕೆರೆ, ಹೊಸ ಕೆರೆ, ಎಂದು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಪದಗಳು ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದ ಮುನ್ನ ಹಾಗೂ ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾನಗೊಂಡಿದ್ದ ಕೆರೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಅತಿವೃಷ್ಟಿ, ಅನಾವೃಷ್ಟಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿಗಳಿರದಿದ್ದರೂ, ಅದರಿಂದ ಹೊರತಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಂತೂ ವಾಸ್ತವ ಇಂದು ಬೇಲೂರು ತಾಲೂಕಿನ ವಿಷ್ಣು ಸಮುದ್ರ ಕೆರೆ 700 ಎಕರೆ ಜಮೀನಿಗೆ ನೀರನ್ನು ಹಾಯಿಸುತ್ತಿದೆ. ಲಭ್ಯವಿರುವ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಪ್ರಾಕಾರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ 22, 632 ಕೆರೆಗಳು ಪರಂಪರಾನುಗತವಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದು 9.5ಲಕ್ಷ ಹೆಕ್ಟೇರು ಭೂಮಿಗೆ ನೀರನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಕೆರೆಗಳಂತೂ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕೊಡುಗೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧ್ಯಯನ ನಡಂಯಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಗ್ರಂಥ ಋಣ

1 ಎ.ಕ. ಸಂಪುಟ 6(ಪರಿಷ್ಕತ ಅವೃತ್ತಿ); ಪಾಂಡವಪುರ 20, 1176)
2. ಎಂ.ಎ.ಆರ್. 1911 ಪುಟ 47, 'ಎ.ಕ.', ಸಂಪುಟ 15, ಅರಸೀಕೆರೆ 204, ಕ್ರಿ.ಶ. 1238
3. ಎ.ಕ. ಸಂಪುಟ 2 (ಪರಿಷ್ಕೃತ) ನಂ. 558 ಕ್ರಿ.ಶ. 1145
4. 'ಎ.ಕ.', ಸಂಪುಟ 5 ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ 203 ಕ್ರಿ.ಶ. 1223
5. ಅದೇ, ಚನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ 244, ಕ್ರಿ.ಶ. 1210
6. ಅದೇ ಸಂಪುಟ 15, ಹಾಸನ 59, ಕ್ರಿ.ಶ. 1310
7. ಅದೇ ಸಂಪುಟ 12 ತುಮಕೂರು 27, 28, 33
8. ಅದೇ ಸಂಪುಟ 5, ಹಾಸನ 96, 1314
9. ಅದೇ ಸಂಪುಟ 5, ಬೇಲೂರು 129, 1192
10. ಅದೇ ಬೇಲೂರು 137, 1183, ಅದೇ ಬೇಲೂರು 175, 1186
11. ಅದೇ ಸಂಪುಟ 4, ಕೃಷ್ಣರಾಜಪೇಟೆ 68, 1168, ಆದೇ 7, ಸೊರಬ 140, 1198
12. ಅದೇ ಸಂಪುಟ 4, (ಪರಿಸ್ಕತ) ಯಳಂದೂರು 15: 1283
13. 'ಎಮ್.ಎ.ಆರ್.' 1919 ನಂ. 81 - 83 ಪುಟ 32, 1340
14. ಅದೇ 1928, ನಂ. 19, 1227
15. 'ಎ.ಕ.', ಸಂಪುಟ 5 ಅರಸೀಕೆರೆ, 180, 1215
16. 'ಎಂ.ಎ.ಆರ್.' 1934, ನಂ. 1, ಪುಟ 76, ಎ.ಕ., ಸ. 5, ಅರಸೀಕೆರೆ 48
17. 'ಎ.ಕ.' ಸಂಪುಟ 5, ಚೆನ್ನರಾಯಪಟ್ಟಣ 269, 1276

18. ಅದೇ ಸಂಪುಟ, 12 ತಿಪಟೂರು 104, 1130.
19. ಅದೇ ಸಂಪುಟ 15, ಅರಸೀಕೆರೆ 220, 1177
20. ಅದೇ ಸಂಪುಟ 6, ಕಡೂರು 92, 1259
21. ಅದೇ ಸಂಪುಟ 3, ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ 154, 1160
22. ಅದೇ ಸಂಪುಟ 4, ನಾಗಮಂಗಲ 39, 1271
23. ಅದೇ ಸಂಪುಟ 5, ನಾಗಮಂಗಲ 86, 1223
24. ಅದೇ ಸಂಪುಟ 9 ಹೊಸಕೋಟೆ 139, 1314
25. ಅದೇ ಸಂಪುಟ 9 ಅನೇಕಲ್ 80, 1302
26. ಅದೇ ಸಂಪುಟ 5 ಬೇಲೂರು 175, 1186
27. ಅದೇ ಸಂಪುಟ 4, ನಾಗಮಂಗಲ 48, 49, 1270
27ಎ. ಅದೇ, ನಾಗಮಂಗಲ 70
28. ಅದೇ ಸಂಪುಟ 3, ಮಂಡ್ಯ 70, 1276
29. ಅದೇ ಸಂಪುಟ 6, ತರೀಕೆರೆ 55
30. ಅದೇ ಸಂಪುಟ 15, ಬೇಲೂರು 301. 1300
31. ಅದೇ ಸಂಪುಟ 3, ತಿರುವಕೂಡಲು ನರಸೀಪುರ 98, 1300 - ತಿರುಮಕೂಡಲು 101, 1276.